

Sledovanie médií a vnímanie bezpečia v Európe

Michal Kentoš, Spoločenskovedný ústav SAV, Košice, kentos@saske.sk

KENTOŠ, Michal. Media consumption and safety perceptions in Europe. *Individual and Society*, 2013, Vol. 16, No. 1.

Cultivation theory proposed that fear of crime is caused by heavy exposure to mass media. Presented study explores related hypothesis that fear of crime is product of media consumption. To test this and competing hypothesis, we analysed the results of European social survey data Round 5. The results indicate small additional value of media consumption variables to the increased fear of crime.

Perceived safety. Crime. Media consumption.

Publikačný výstup je súčasťou riešenia grantu VEGA, projektu č. 2/0173/12 s názvom „Sociálne a osobnostné aspekty vnímania bezpečnosti“.

Teoretické východiská

Vnímanie bezpečia predstavuje komplexný fenomén, ktorý podmieňuje celý rad faktorov ako napr. osobná skúsenosť s kriminalitou, miera kriminality, sledovanie médií ako aj postoje k polícii a súdom. Doterajší výskum rozpracoval štyri základné teórie, ktoré vysvetľujú pôsobenie médií na vnímanie bezpečia na individuálnej úrovni.

Prvý prístup vychádza z objektívnych podmienok prostredia, ktoré determinujú vnímanie a hodnotenia bezpečia jedincom. V tomto kontexte je pocit bezpečia výsledkom predchádzajúcich skúseností s kriminalitou, charakteristík prostredia, výskytu a kriminality, prejavov vandalizmu a pod. Uvedený prístup podporili zistenia Tylera (1984), ktorý potvrdil súvislosť medzi strachom z kriminality a predchádzajúcimi skúsenosťami s ňou. LaGrange et al. (1992) identifikovali zvýšené obavy obyvateľov miest, v oblastiach s väčším počtom krádeží, prejavmi vandalizmu, konzumácie alkoholu, výskytom grafity.

Druhý, v literatúre najpočetnejší prístup, reprezentuje štúdium súvislostí medzi sledovaním médií a vnímaním bezpečia. Východiskovou sa v tejto oblasti stala práca Gerbnera a Grossa (1976), ktorí zistili že masmédiá produkujú oveľa viac násillia a venujú väčší priestor kriminalite v porovnaní s ich reálnym výskytom. V tejto súvislosti zaviedli termín „kultivačná hypotéza“, ktorým vysvetľujú efekt dlhodobého sledovania televízie, ktorý produkuje zvýšené vnímanie rizika ako aj neopodstatnený strach z kriminality a násillia u divákov. Neskorší výskum rozšíril efekt sledovania televízie na divákov o ďalšie premenné, a označil uvedený efekt ako komplexnejší v porovnaní s pôvodnou kultivačnou hypotézou (Gunter, Wober, 1983, Heath, Petraitis, 1987). Ak boli vo výskume kontrolované sociodemografické premenné ako vek, vzdelanie a príjem, efekt sledovania televízie na divákov v podobe neprimeraného strachu z kriminality nebol potvrdený (Doob, Macdonald, 1979, Hughes, 1980). Ako uvádzajú vo svojom prehľade Heath a Gilbert (1996), existuje korelácia medzi sledovaním určitého typu relácií (kriminálne správy) a strachom z kriminality, avšak nepotvrdili koreláciu medzi celkovým sledovaním televízie a strachom

z bezpečnostných incidentov. Je tiež potrebné upozorniť na skutočnosť, že v televíznom vysielaní možno paralelne sledovať kriminálne programy založené na skutočnosti ako aj na fikcii (napr. kriminálne seriály). Uvedení autori navyše zistili, že existuje určitá spojitosť medzi typom televíznych programov a určitým typom divákov, u ktorých kultivačná hypotéza platí, nemožno ju však aplikovať univerzálne. V tomto kontexte sú reakcie na rozličné kriminálne udalosti komplexným javom založeným na senzaciečnosti médií a psychologických resp. sociálnych charakteristikách prijímateľov (zraniteľnosť, predchádzajúce skúsenosti, vzdelanie, sociálna izolácia).

Obdobná situácia je aj vo výskume vzťahov medzi čítaním novín a vnímaním bezpečia. Čítanie novín má navyše niekoľko odlišností. Ako uvádzajú Heath, Gilbert a Sheffer (1995), čitatelia novín majú odlišný socioekonomický status v porovnaní s tými, ktorí noviny nečítajú. Navyše v novinách absentujú kriminálne udalosti, ktoré sú založené na fikcii a jednotlivé články možno prehľadne selektovať, čo umožňuje voľbu čitateľa vo vzťahu k preferovaným témam. Uvedení autori napriek tomu zistili podobné výsledky ako vo výskume vplyvu televízie na vnímanie bezpečia. Časť výskumov v tejto oblasti kultivačnú hypotézu potvrdila, iné naopak vzťah medzi čítaním novín a zvýšeným strachom z kriminality nepotvrdili.

Tretí tzv. substitučný prístup je obmenou kultivačnej hypotézy a predpokladá, že intenzívne sledovanie médií vyvoláva zvýšené obavy u jedincov, ktorí nemajú skúsenosti s kriminalitou. Uvedený prístup tak súčasne spája charakteristiky prijímateľov ako aj mediálneho prostredia. Podľa tejto teórie je pôsobenie médií oveľa účinnejšie vo vzťahu k osobám, ktoré nie sú vystavované kriminalite (ženy, seniori a obyvatelia bezpečných komunit). Uvedenú teóriu výskumne overovali Weaver a Wakshlag, (1986), ktorí zistili, že jedinci s osobnou skúsenosťou s kriminalitou nevykazovali tak vysokú mieru strachu ako jedinci bez tejto skúsenosti.

Štvrtá tzv. rezonančná teória je opakom substitučnej teórie. Podľa tejto teórie média podnecujú strach u ľudí so skúsenosťami s kriminalitou. Podľa Eschholza (1997) sú jedinci, ktorí pochádzajú z oblastí s vyššou mierou kriminality senzitívnejší voči správam obdobného zamerania.

Pre všetku uvedenú teóriu platí, že aj napriek 30 ročnému intenzívnemu výskumu v tejto oblasti nejestvuje zhoda ohľadom overovania pôsobenia médií na vnímanie bezpečia.

Na základe uvedeného sme sa v našej štúdii zamerali na overenie kauzálneho vzťahu pôsobenia médií na vnímanie bezpečia. Zároveň sme overovali vplyv sociodemografických charakteristík vo vzťahu k sledovanej premennej.

Metóda

Výskumný súbor

Analyzované dáta pochádzajú z piateho kola medzinárodného výskumného projektu European Social Survey (2010). Výskumu sa zúčastnili obyvatelia vo veku 15 - 102 rokov ($M=48,51$, $SD=18,79$). Vo všetkých zúčastnených krajinách boli populačné výbery reprezentatívne. Následne boli dáta vážené vzhľadom základné populačné kritériá - rod, vek a vzdelanie. Základné údaje o respondentoch v jednotlivých krajinách uvádzame v tabuľke 1.

Tabuľka 1: Účastníci výskumu European Social Survey (2010)

Krajina	Počet respondentov	Priemerný vek	Smerodajná odchýlka
Belgicko	1704	46,76	18,862
Bulharsko	2430	53,38	17,908
Cyprus	1077	48,11	18,685
Česká republika	2386	46,96	17,644
Nemecko	3026	47,61	18,444
Dánsko	1576	48,48	18,474
Estónsko	1793	48,69	19,466
Španielsko	1880	45,85	18,258
Fínsko	1878	48,83	19,250
Francúzsko	1728	49,41	18,493

Veľká Británia	2413	50,00	18,978
Grécko	2714	47,60	18,781
Chorvátsko	1622	50,90	18,914
Maďarsko	1561	47,61	18,343
Švajčiarsko	1502	47,81	18,749
Írsko	2576	46,14	18,711
Izrael	2269	45,45	19,593
Litva	1636	51,97	19,307
Holandsko	1829	50,42	17,486
Nórsko	1548	46,38	18,502
Poľsko	1751	44,40	18,913
Portugalsko	2150	53,98	19,214
Ruská federácia	2594	46,42	18,491
Švédsko	1497	48,60	19,236
Slovinsko	1385	47,40	18,503
Slovensko	1849	50,58	17,395
Ukrajina	1931	50,30	18,890
Spolu	52458	48,51	18,789

Nástroje

Pre účely výskumu sme z dotazníka projektu ESS použili otázky mapujúce vnímanie bezpečia, priamu viktimizáciu, sledovanie médií a sociodemografické premenné (vek, rod, veľkosť sídla a úroveň dosiahnutého vzdelania).

Problematika vnímania bezpečia bola skúmaná na základe hodnotenia individuálnej bezpečnosti v konkrétnom bezpečnostnom prostredí pomocou otázky - Ako bezpečne sa cítite - alebo by ste sa cítili - prechádzať sa v mieste vášho bydliska po zotmení? (skóre vypočítané zo škály 1 - 4, kde 1 znamená veľmi bezpečne a 4 vôbec nie bezpečne). Zároveň boli zisťované očakávania respondentov vo vzťahu do budúcnosti prostredníctvom otázky -Ako často, ak vôbec, sa obávate toho, že sa stanete obeťou násilného trestného činu? (skóre vypočítané zo škály 1 - 4, kde 1 znamená vždy a 4 nikdy).

Problematika priamej viktimizácie bola sledovaná pomocou položky - Stali ste sa vy alebo niekto z vašej domácnosti obeťou vlámania alebo fyzického útoku za posledných 5 rokov? (odpovede áno - nie).

Sledovanie médií bolo mapované pomocou štyroch otázok. Koľko času celkovo strávite pozeraním televízie v bežný pracovný deň? Koľko času celkovo strávite počúvaním rádia v bežný pracovný deň. Koľko času celkovo strávite čítaním novín v bežný pracovný deň? (škála 0 - 7, kde 0 znamená žiaden a 7 viac ako 3 hodiny). Ako často používate internet? (škála 0 - 7, kde 0 znamená nikdy a 7 každý deň).

Štatistická analýza

V súvislosti s cieľom overiť kauzalitu vzťahu pôsobenia médií na vnímanie bezpečia sme sa rozhodli uskutočniť regresnú analýzu. Aplikáciou regresnej analýzy (backward method) bol jeden indikátor vylúčený ako nevýznamný - vzdelanie. Následne bola aplikovaná regresia (forward stepwise method). Do regresného modelu sme ako kovariačné/kontrolné premenné zahrnuli sociodemografické atribúty, priamu viktimizáciu, a príjem (Model 1). Za účelom exaktnejšieho overenia vplyvu médií na vnímanie bezpečia sme uskutočnili regresnú analýzu len s kontrolnými prediktormi (Model 2).

Výsledky

V tabuľke 2 uvádzame základné charakteristiky premenných, ktoré sme použili v regresnej analýze. Ako vyplýva z uvedenej tabuľky, priemerné hodnotenie bezpečia dosahovalo pozitívne hodnoty v porovnaní s teoretickým stredom škály (2,5). Z monitorovaných médií dosahovala najvyššiu sledovanosť televízia, v priemere necelé dve hodiny denne. Priemerný čas venovaný internetu predstavoval niečo viac ako

hodinu a pol. Počúvaniu rozhlasu sa respondenti venovali priemerne takmer hodinu a čítaniu novín približne pol hodinu denne. Z výsledkov tiež vyplýva, že medzi respondentmi bolo 55 % žien a priemerný hrubý príjem domácností tých respondentov, ktorí boli ochotní odpovedať, bol na úrovni 8617 €. Približne 65% respondentov pochádzalo z miest.

Tabuľka 2: Deskriptívna štatistika a korelácie premenných regresných modelov

Prediktory	N	M (%)	Vnímanie bezpečia (r)
Vnímanie bezpečia	51807	2,06	
Sledovanie TV	52329	4,40	,112***
Počúvanie rádia	52176	2,75	-,040***
Čítanie novín	52286	1,22	-,043***
Používanie internetu	52336	4,08	-,182***
Priama viktimizácia (áno)	52258	(15,6)	-,091***
Rod (ženy)	52437	(55)	,234***
Príjem	16658	8616,57	-,158***
Vek	52 411	48,51	,095***
Veľkosť sídla (mesto)	51701	(65)	-,159***

*** - $p < 0.001$

Výsledky regresných modelov uvádzame v tabuľke 3. Model 1 overoval súčasný vplyv sociodemografických premenných ako aj sledovanie jednotlivých médií vo vzťahu k vnímaniu bezpečia. V tomto kontexte sa ako významné prediktory potvrdili všetky sociodemografické premenné. V oblasti sledovania médií boli významnými prediktormi používanie internetu, sledovanie televízie a čítanie novín. Počúvanie rozhlasu nebolo vo vzťahu k vnímaniu bezpečia významné. Súvisí to najmä s povahou programovej štruktúry rozhlasového vysielania, kde spravodajstvo tvorí marginálnu časť. Z ďalších monitorovaných médií malo na vnímanie bezpečia najväčší vplyv využívanie internetu. S rastúcim využívaním internetu klesalo vnímanie nebezpečenstva. Podobné výsledky vykazoval aj prediktor čítanie novín, avšak v oveľa menšej intenzite. Jediným významným prediktorom v súvislosti s kultivačnou teóriou médií bol faktor sledovanie televízie. V tomto smere sme identifikovali pozitívnu asociáciu medzi intenzitou sledovania televízie a zhoršeným vnímaním bezpečia.

Tabuľka 3: Regresná analýza mediálnych a kontrolných prediktorov vnímania bezpečia (Model 1) a kontrolných prediktorov samostatne (Model 2)

	Model 1	Model 2		
Prediktory	b	Beta	b	Beta
Sledovanie TV	,029	,074***	-	-
Počúvanie rádia	-,004	-,012	-	-
Čítanie novín	-,022	-,032***	-	-
Používanie internetu	-,040	-,131***	-	-
Priama viktimizácia (áno)	-,174	,088***	-,152	,076***
Rod (ženy)	,356	,231***	,361	,234***
Príjem	-,032	-,103***	,041	-,132***
Vek	,001	,018***	,002	,020***
Veľkosť sídla (mesto)	,103	,167***	,098	,159***
	R = ,376	R ² = ,142	R = ,339	R ² = ,115

*** - $p < 0.001$

Zo sociodemografických premenných mal najväčšiu predikčnú silu rod. Ženy vykazovali významne viac obáv v porovnaní s mužmi, čo korešponduje aj s výsledkami iných výskumov (Parker 1993, (Callanan, Teasdale, 2009, Bozogánová 2013). Významný bol tiež prediktor veľkosť sídla. S veľkosťou sídla sa zvyšovali negatívnejšie hodnotenia bezpečnosti. K podobným záverom dospeli aj LaGrange et al. (1992), ktorí navyše identifikovali väčšiu mieru kriminality v mestách v porovnaní s vidiekom. V súvislosti s príjmom sme identifikovali pozitívnejšie hodnotenia bezpečia u respondentov s vyšším príjmom. Ako uvádzajú Will a McGrath (1995), možno uvedený vzťah interpretovať vyšším sebedovomím ako aj vyšším statusom finančne saturovaných jedincov v spojitosti s bývaním v bezpečnejších oblastiach. Ako významný sa tiež potvrdil vzťah medzi absenciou priamej viktimizácie a negatívnymi hodnoteniami bezpečia, ktoré predpokladá substitučný prístup pôsobenia médií na vnímanie bezpečia. Vplyv veku bol najmenej významný.

Z výsledkov je zrejmé, že oba modely majú relatívne nízku explanačnú hodnotu, čo je ale pri multikauzálne podmienených premenných úplne bežné. K obdobným výsledkom dospeli vo svojich štúdiách aj Weitzer a Kubrin (2004) a Dowler (2003). Komparáciou oboch modelov sme overovali príspevok sledovania médií k vnímaniu bezpečia. Z porovnanie oboch modelov vyplýva relatívne zanedbateľný príspevok (menej ako 3%) sledovania médií k vysvetleniu úrovne percepcie bezpečia.

Diskusia a záver

Ako vyplýva z prezentovaných výsledkov sledovanie médií má vo vzťahu k hodnoteniu bezpečia síce štatistický významný, ale zanedbateľný prínos. Príčiny uvedeného možno interpretovať vo viacerých rovinách. Metodologicky je otáznave overovanie kultivačnej hypotézy prostredníctvom otázok o frekvencii sledovania médií. Aj napriek tomu, že vo výskume je uvedený postup zaužívaný (porovnaj Chiricos, Eschholz, Gertz, 1997), v skutočnosti neodzrkadľuje obsah vysielania, ktorému prijímatelia venujú pozornosť. Jedinec tak môže sledovať relácie iba s kriminálnym obsahom na jednej strane, resp. tento obsah prostredníctvom zábavných alebo športových relácii na strane druhej prehliadať. Prínosom uvedeného prístupu je možnosť simultánnej komparácie viacerých médií, čo umožňuje identifikáciu relevantných mienkotvorných médií. V tejto súvislosti však nemožno očakávať, že jedinec prijíma informácie iba prostredníctvom jedného média. Samostatnou metodologickou otázkou je skúmanie percepcie bezpečia prostredníctvom otázky o nočnej prechádzke. Problémom uvedeného zisťovania je že, respondenti si majú predstaviť situácie, s ktorými sa nestretávajú a môžu ich nahradiť pomerne jednoduchými predstavami z pamäti - obraz seba ako obeť trestného činu (Jackson, 2008). Aj napriek uvedenej výhrade výskum doposiaľ nedisponuje spoľahlivejším spôsobom merania úrovne vnímaného bezpečia.

V obsahovej rovine sa čiastočne preukázala spojitosť sledovania televízie vo vzťahu k vnímaniu bezpečia, avšak jej význam je celkovo nízky. V porovnaní s vyššie uvedenými štúdiami však rastie význam používania internetu ako mediálneho kanálu. V našej štúdií mal vo vzťahu k sledovanej problematike väčší prínos ako čítanie novín a počúvanie rádia. Prekvapivým je tiež zistenie o absencii vzťahu medzi úrovňou dosiahnutého vzdelania a vnímaním bezpečia, ktorý je v literatúre čiastočne potvrdený (Dowler, 2003). Prezentované výsledky čiastočne potvrdili dve z prezentovaných teórií o vzťahu sledovania médií k vnímaniu bezpečia. Teória - bezpečie ako výsledok objektívnych podmienok nebola overovaná. Kultivačnú teóriu čiastočne podporila významnosť sledovania televízie a substitučnú teóriu negatívny vzťah medzi priamou viktimizáciou a hodnotením bezpečia. Celkovo však bol vplyv médií na percepciu bezpečia marginálny.

Z uvedeného je zrejmé, že vnímanie bezpečia predstavuje komplexne podmienený fenomén, ktorý navyše môže byť podmnožinou iných všeobecnejších konštruktov. Otvorenou v tejto súvislosti ostáva aj otázka významnosti, relevantnosti a dôveryhodnosti médií vo vzťahu k vnímaniu bezpečia.

Media consumption and safety perceptions in Europe

In this study we concentrate on the analysis of relation of selected social factors and media consumption to the perceived safety. For the purposes of these analyses the data of the European social survey Round 5 were used. In the group of social factors of perceived safety were significant gender, agglomeration size, income and personal experience with crime. Between media factors of perceived safety the significant influence of internet use, TV watching and newspapers reading were confirmed. The results

indicate small additional value of media consumption variables to the increased fear of crime.

Literatúra:

- BOZOGÁŇOVÁ, M. (2013). Rodové rozdiely vo vnímaní bezpečia. *Človek a spoločnosť*, 2013, roč. 16, č. 1.
- CALLANAN, V. - TEASDALE, B. (2009). An Exploration of Gender Differences in Measurement of Fear of Crime. *Feminist Criminology*, 4, 4, s. 359-376.
- DOOB, A. N. - MACDONALD, G. E. (1979). Television viewing and fear of victimization: Is the relationship causal? *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(2), 170-179.
- DOWLER, K. (2003). Media consumption and public attitudes toward crime and justice: The relationship between fear of crime, punitive attitudes, and perceived police effectiveness. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 10 (2), 109-126.
- ESCHHOLZ, S. (1997). The media and fear of crime: A survey of the research. *University of Florida Journal of Law and Public Policy*, 9, 37-59.
- GERBNER, G. - GROSS, L. (1976). Living with television: The violence profile. *Journal of Communication*, 26(2), 173-199.
- GUNTER, B. - WOBER, M. (1983). Television viewing and public trust. *British Journal of Social Psychology*, 22(2), 174-176.
- HEATH, L. - PETRAITIS, J. (1987). Television viewing and fear of crime: Where is the mean world? *Basic and Applied Social Psychology*, 8(1-2), 97-123.
- HUGHES, M. (1980). The fruits of the cultivation analysis: A reexamination of some effects of television viewing. *Public Opinion Quarterly*, 44, 287-302.
- CHIRICOS, T. - ESCHHOLZ, S. - GERTZ, M. (1997). "Crime, News and Fear of Crime: Toward an Identification of Audience Effects." *Social Problems* 44 ,(3), 342-357.
- JACKSON, J. (2008). Bridging the social and the psychological in the fear of crime. In Lee, Murray and Farrall, Stephen, (eds.) *Fear of crime: critical voices in an age of anxiety*. GlassHouse Press, Abingdon, UK, 143-167. ISBN 9780415436915.
- LAGRANGE, R. - FERRARO, K. - SUPANCIC, M. (1992). Perceived risk and fear of crime: The role of social and physical incivilities. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29, 311-334.
- PARKER, K. (1993). Fear of Crime and the Likelihood of Victimization: A Bi-Ethnic Comparison *Journal of Social Psychology* 133: 723-732.
- TYLER, T. (1984). Assessing the risk of crime victimization: The integration of personal victimization experience and socially transmitted information. *Journal of Social Issues*, 40, 27-38.
- WEAVER, J. - WAKSHLAG, J. (1986). Perceived vulnerability to crime, criminal victimization experience, and television viewing. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 30, 141-158.
- WEITZER, R. - KUBRIN, CH. E. (2004). Breaking news: How local TV news and real-world conditions affect fear of crime. *Justice Quarterly*, 21, 3, 497-520.
- WILL, J. A. - MCGRATH, J. H. (1995). Crime, Neighborhood Perceptions, and the Underclass: The Relationship Between Fear of Crime and Class Position. *Journal of Criminal Justice* 23, 163-176.